

HET HUIS „DE FONTEYN“ TE CULEMBORG

Het zo markant op de hoek van de Achterstraat en de Binnen Molenstraat gelegen huis „De Fonteyn”, zoals het oudtijds heette (oudste vermelding van de naam dateert van 1625), heeft toebehoord aan de grootvader van *Jan van Riebeeck*, de Culemborgse notaris en procureur *Govert Anthonisz.*, die aldaar ook de functies van kerkmeester (1603-1605), schepen-burgemeester (1642) en ouderling (1652) heeft bekleed.

Waar *Jan van Riebeeck's* vader, de chirurgijn *Anthony van Riebeeck*, die omstreeks 1618 met *Govert Anthonisz.* oudste dochter *Elisabeth* trouwde, geen eigen huis te Culemborg heeft bezeten en daardoor het geboortehuis van de stichter van Suid-Afrika niet meer kan worden aangewezen, is, zoals blijken zal, het huis „De Fonteyn” het enige oude huis te Culemborg, waarvan met zekerheid kan worden gezegd, dat er *sterke herinneringen aan Jan van Riebeeck en de zijnen aan verbonden zijn.*

Uit tal van bronnen, zoals schepenakten, rekeningposten betreffende de betaling van uit het huis gaande renten ten behoeve van het kapittel en van het gasthuis te Culemborg e.d. blijkt, dat het pand bijna twee eeuwen lang in het bezit is geweest van het geslacht van *Govert Anthonisz.*, waarvan leden zich in het midden van de zeventiende eeuw *Van Gaesbeeck* gingen noemen en dat aan Culemborg een reeks regenten heeft geschonken.

Jan van Riebeeck's bet-overgrootvader, *Jan Thonisz.*, die lid was van het St. Nicolaas- of koopliedengilde en in 1584 de functie van Pothmeester (armmeester) bekleedde, had het huis omstreeks 1555 verworven. Na zijn dood, omstreeks 1593, vererfde het op zijn kleinkinderen, te weten *Govert, Jenneken, Lijsbeth* en *Judith*, allen kinderen van zijn overleden zoon *Thonis Jansz.* *Judith* overleed jong, *Lijsbeth* droeg in 1610 haar portie in het huis over aan haar broeder *Govert Anthonisz.*, die wij nadien steeds als eigenaar van het huis vermeld vinden.

Govert Anthonisz. werd in 1595 op 18-jarige leeftijd lid van het St. Nicolaasgilde en vestigde zich als cremer (winkelier). Niet lang daarna trad hij in het huwelijk met een dochter van de Culemborgse stadssecretaris *Anthonisz.*, met name *Elisabeth*. Zij was een volle nicht van *Antonio van Diemen*, de Culemborgse jongeman, die als gouverneur-generaal van Nederlands Oost Indië (1636-1645) grote bekendheid zou verwerven. Uit dit huwelijk van *Govert Anthonisz.* werd een dochter *Elisabeth* geboren, die, zoals wij zagen, omstreeks 1618 in het huwelijk trad met *Anthony van Riebeeck*, een der beide zoons van *Jan van Riebeeck* en *Geetgen Hoevenaer* (laatstgenoemde was weer een tante van *Antonio van Diemen*, de latere G.G.).

Nadat zijn eerste huisvrouw op jeugdige leeftijd was overleden, hertrouwde *Govert Anthonisz.* omstreeks 1600 met *Elisabeth van Harn*, ws. een dochter van de drost van Amerongen *Gerrit van Harn*.

Uit dit huwelijk werden de beide zoons *Gerrit van Harn* en *Anthony Govertsz. van Gaesbeeck* en vier dochters geboren. Eén hiervan, *Sebastiaentgen*, trouwde later met *Sebastiaan van Opdorp*.

Govert Anthonisz, werd omstreeks 1618 notaris en procureur. Zijn tweede huisvrouw overleed in April 1624. Vóór 1628 hertrouwde hij wederom, nu met *Margaretha Adriaensdr.*, die hem overleefde.

Blijkens een aantekening in de rekening van de St. Barbarakerk over 1600/01 werd het huis op de hoek van de Molenstraat en de Achterstraat

De Fonteyn te Culemborg.

in die jaren door Govert Anthonisz. bewoond, terwijl er uit 1635 een certificatie bewaard is, waarin *Govert Anthonisz.* verklaart, dat hij „*van joncx op in de selve buerte* (nl. de buurt van die Achterstraat) *is opgevoet en gewoont heeft.*”

Ook uit andere bescheiden uit de jaren 1609 tot 1653 blijkt, dat Govert Anthonisz. met zijn gezin het huis bewoond heeft. Hij overleed in September 1653. In een akte van 9 Juli van dat jaar wordt het huis om-

schreven als: „*seeckere huysinge, erve ende hoff staende en gelegen hier binnen Culemborch op den houck van de Achterstraat, daer des comparanten principale (nl. de out borgemeester Govert Anthonisz.) tegenwoordich innewoont . . .*”

Na de dood van Govert Anthonisz, vererfde het huis op zijn tweede zoon Anthony van Gaesbeeck. In de Gasthuisrekeningen wordt de betaling van de uit het huis aan het gasthuis verschuldigde erfrente dan als volgt verantwoord:

„*Den Borgemeester Antony van Gaasbeeck in plaatse van Govert Antonissen uyt het huys op den hoek van de Agter of Molenstraat, genaamt de Fonteyn, verschenen als boven (petri) f. 1.,16.,*”.

Na het overlijden van Anthony van Gaesbeeck, die jaren lang burgemeester van Culemborg was, kwam het huis aan diens zoon mr. Jodocus van Gaesbeeck, die in 1704 als raad van de graaf van Culemborg en stadhouder van leenen overleed. Zijn geduwe, Johanna van Goor, Vrijvrouw van Tienhoven, vermaakte het huis in haar testament van 1 Maart 1740 aan de dochters van haar tweede dochter Charlotta Anthonia van Gaesbeeck en diens echtgenoot Johan Adolf Kloeckhoff. Deze dochters bewoonden toen het huis. In 1747 hebben zij het echter vervreemd.

Dat Jan van Riebeecks ouders op goede voet stonden met Govert Anthonisz. en zijn gezin, blijkt uit verschillende akten. Onder meer bezitten wij een getuigenis uit 1621, „dat Anthony van Riebeeck *dagelicx . . . in . . . sijnen huisvrouw vaders huys . . . verkeerd heeft.*” En wanneer Anthony van Riebeeck in 1625 en 1630, toen hij te Schiedam woonachtig was, te Culemborg vertoefte en daar enige zakelijke regelingen treft, is het Govert Anthonisz. die als borg voor hem optreedt.

En Jan van Riebeeck zelf, wiens moeder in 1629 en vader in 1639 overleed, en die behalve zijn zuster Geertruyd geen naaste familie van vaderszijde gezat, blijkt steeds in nauw contact gestaan te hebben met zijn grootvader en de zijnen te Culemborg. Zo werd hij in 1649 bij zijn huwelijk geassisteerd door „*de Heer Govert Anthonisz, out burgemeester der stad Cuylenborg, sijn grootvader, ende Gerrit van Harn, sijn oom.*” En bij de doop van zijn eerste kind, in 1650 te Amsterdam, stond wederom de 73-jarige Govert Anthonisz. als getuige. Hij was het ook, die de bezittingen van zijn kleinkinderen Van Riebeeck te Culemborg beheerde.

Dat Jan van Riebeeck als kind en ook als volwassen man menig uur in de kring zijner familie in „De Fonteyn” heeft doorgebracht, staat dan ook buiten twijfel.

Behalve die aan Jan van Riebeeck, kleven aan dit huis ook herinneringen aan anderen, die eveneens naar die Kaap de Goede Hoop zijn getrokken en daar belangrijke posities hebben ingenomen.

In de eerste plaats denken wij hier aan zijn zuster *Geertruyd*, die in 1656 met haar man, de ziekentrooster *Pieter van der Stael*, en hun beide kinderen naar de Kaap ging en daar een zevental jaren verbleef.

En was niet Jan van Riebeeck's oom van moederszijde, *Gerrit van Harn*, die in 1660 tot zijn opvolger aan de Kaap werd benoemd, niet geboren en

getogen in „De Fonteyn”? Bij zijn vertrek schonk hij aan de Grote kerk te Culemborg een grote koperen kaarsenkroon waaraan zijn wapen en naam met zijn functie aan de Kaap nog prijken. Zoals bekend heeft hij zijn functie van Commandeur aan Cabo de Boa Esperance niet mogen uitoefenen: hij stierf op de uitreis op 17 Maart 1661 en werd op het eiland St. Vincent begraven.

Ook Jan van Riebeeck's neven en nichten *Van Opdorp*, die te Culemborg zijn opgegroeid en die wij later aan de Kaap terugvinden, moeten veel in het huis van hun grootvader verkeernd hebben. Hun ouders, *Sebastiaen van Opdorp* en *Sebastiaentgen Govertsdr.* waren voor 1641 te Culemborg, waar zij woonden, overleden. De nichtjes *Elisabeth* en *Sebastiana* over wie Jan van Riebeeck voogd was, voeren, gelijk bekend is, in 1651 met hun oom mee naar de Kaap, waar zij tijdens de pioniersjaren tot de weinige vrouwen aldaar behoorden. Omstreeks 1654 vertrokken zij, getrouwd, naar Oost-Indië.

Hun broeders *Carel* en *Jacob van Opdorp*, beiden geboortig van Culemborg, zeilden in Februari 1661 met hun oom Gerrit van Harn mee uit en zetten in Juni van dat jaar vaste voet aan wal van de Kaap de Goede Hoop, waar de eerste tot 1668, de tweede tot 1665 verbleven heeft. Carel bracht het tot secunde, zijn jongere broer was een der vier scribenten van het bestuur aan de Kaap.

Een overzicht van de onderlinge familieverhouding volgt hieronder.

GOVERT ANTHONISZ.

Eigenaar en bewoner van het huis „De Fonteyn' te Culemborg.

- tr. 1e. Elisabeth Cornelis Anthonisdr.
2e. Elisabeth van Harn
3e. Margaretha Adriaensdr.

uit 1 Elisabeth tr. Anthony van Riebeeck	uit 2 <i>Gerrit van Harn</i> benoemd com- mandeur aan de Kaap de Goede Hoop, 1660, overleden 1661	uit 2 Anthony van Gaesbeeck, Bur- gemeester van Culemborg	uit 2 Sebastiaentgen tr. Sebastiaen van Opdorp
JAN VAN RIEBEECK 1652-1662	Geertruyd van Riebeeck tr. <i>Pieter van der Stael</i> 1656-1663		
<i>Elisabeth</i> 1652-c. 1654	<i>Sebastiana</i> 1652-c. 1654	<i>Carel</i> 1661-1668	<i>Jacob</i> 1661-1665

Tenslotte nog een enkel woord over het huis zelf.

Bij de uitgifte der erven (omstreeks 1300) was de parcellering gericht op de Molenstraat. Het erf van het hoekhuis strekte zich een eindweegs uit langs de Achterstraat. Op dit erf zijn later drie camerens gebouwd, waarvan de eerste reeds in de zeventiende eeuw bij het eigenlijke hoekhuis is getrokken en daar een geheel mee vormde. De twee andere, zuidwaarts gelegen huisjes behoorden aan derden toe, doch er ging jaarlijks een erfpacht uit ten behoeve van het hoekhuis.

Arnhem (Nederland).

P. J. W. Beltjes.

BOEKE ONTVANG VIR BESPREKING

- Archives Year Book for South Africa*, Twenty-seventh year, Vol. I, pp. 288, Government Printer, 1964.
- Fryer, A. K.*: The Government of the Cape of Good Hope 1825-1854: The Age of Imperial Reform.
- Arkin, M.*: Supplies for Napoleon's Gaolers: John Company at the Cape-St. Helena trade during the Captivity, 1815-21.
- Bosch, D. W.*: The Wilgefontein Settlement, 1880.
- Dawson, R.* (edited by): The Legacy of China, pp. XIX, 392, R3-00, Oxford University Press, 1964.
- Freeman-Granville, G. S. P.*: The French at Kilwa Island, pp. 241, R4-20, Clarendon Press, Oxford, 1965.
- Geyl, P.*: Napoleon: For and Against, R1-63, Penguin Books, 1965.
- Gibbon, E.*: The Decline and Fall of the Roman Empire, An Abridgement by D. M. Low, pp. XVIII, 924, R1-95, Penguin Books, 1963.
- Goldie, F.*: The Golden Bird, pp. 86, R1-00, Garnet Publications, Durban, 1964.
- Lilienthal, D. E.*: The Journals of: Vol. One: The T.V.A. Years 1939-1945, pp. XXXI, 734, \$10; Vol. Two: The Atomic Energy Years 1945-1950, pp. X, 666, \$10; Harper and Row, New York, Evanston and London, 1964.
- Lockyear, R.*: Tudor and Stuart Britain, 1471-1714, pp. XVI, 484, R3-25, Longmans, London, 1964.
- Mackie, J. D.*: A History of Scotland, 75c, Penguin Books, 1964.
- Moolman, H. M.*: How they hate us, pp. 35, 25c, Voortrekkerpers, Johannesburg, 1965.
- Nye, R. B. and Morpurgo, J. E.*: A History of the United States: Vol. I: The Birth of the U.S.A., pp. VIII, 340, 75c; Vol. II: The Growth of the U.S.A., pp. 441, 75c, Penguin Books, 1965.
- Pretoriana*, Nr. 47, April 1965.
- Rademeyer, Dr. J. I.*: Geskiedenis van die Heidelbergse Onderwyskollege, 1909-1964, pp. 94, R1-50, Voortrekkerpers, Johannesburg, 1964.
- Strydom, L.*: Rivonia unmasked, pp. 166, Voortrekkerpers, Johannesburg, 1965.
- Sturley, D. M.*: A Short History of Russia, pp. VIII, 310, R3-25, Longmans, London, 1964.
- Thomson, D.*: England in the Twentieth Century, The Pelican History of England, 9, 65c, Penguin Books, 1965.
- Wallis, H. C., Homan, J. H., Van Zyl, A. B. K., Botha, H. J.*: Senior History in search of facts, pp. 243, Voortrekkerpers, Johannesburg, 1964.